
Uz 40. obljetnicu konstitucije *Lumen Gentium*

Ovih se dana navršava visoka obljetnica donošenja nekoliko važnih koncilskih dokumenata. Na jednu od njih ovdje želim podsjetiti. Prije četrdeset godina, 21. studenoga 1964., na završetku trećeg zasjedanja saborski su oci prihvatili (2145 glasova za i pet glasova protiv) konačni tekst dogmatske konstitucije o Crkvi pod nazivom *Lumen gentium* (*Svjetlo naroda*). Od ukupno 16 donesenih dokumenata Drugoga vatikanskog sabora, svrstanih u tri važnosne skupine (konstitucije, dekreti i deklaracije), *Lumen Gentium* zacijelo je jedan od najznačajnijih dokumenata ne samo Drugoga vatikanskog koncila nego i novije povijesti teologije. Stoga u ovoj prigodi zavrjeđuje osobitu pozornost. Njegova nam obljetnica pruža povod da se prisjetimo barem nekih novih dimenzija, inovativnog pristupa i još nedovoljno otkrivenog bogatstva i svježine u koncilskom shvaćanju Crkve. Posuvremenjeno teološko razumijevanje eklezijalne stvarnosti uvijek je poticaj i obveza da tako sagledana spasenjska zajednica u kršćanskom životu i našem vjerničkom poslanju dobije svoj primjeren izraz kako bi Kristovo svjetlo u današnjemu svijetu jasnije zasjalo na licu njegove Crkve.

Konačnom donošenju konstitucije *Lumen gentium* prethodila je trogodišnja rasprava, na trenutke burna i živa, sa zastojima i iskoracima, tijekom koje su se izmijenila četiri različita nacarta. Završna verzija prešla je mukotrpan put idejnog bistrenja, koncepcijskog sazrijevanja, misaonog poboljšavanja i teološkog kompromisa između tradicionalnih stajališta i novih eklezioloških vidika. Već na početku saborskog zasjedanja belgijski kardinal i jedan od vodeći koncilskih otaca Leo Josef Suenens unio je važno usmjerenje u brojne još nesređene prijedloge i nejasnu sliku izrade nacarta o Crkvi. On je predložio strukturnu podjelu eklezioloških razmišljanja na dvije odvojene tematske cjeline: *Ecclesia ad intra* i *Ecclesia ad extra*. Tako je prvi dio spomenute problematike obuhvatio temeljno pitanje što je Crkva, kako ona samu sebe shvaća i na koji način određuje svoje poslanje i svoj odnos prema onima izvan nje i prema suvremenom

svijetu općenito. Tekst Dogmatske konstitucije nastao je kao odgovor na pitanje: Crkvo, što kažeš o sebi? Rasprava oko drugog dijela tematike potrajala je još cijelu godinu dana, dok napokon nije izrađena tzv. pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes* (*Radost i nada*). Kako reče Karl Rahner, potonji je dokument zapravo jedina prava teološka i crkvena novost koju je Koncil iznjedrio tijekom svojeg događanja, a da nije za to pronalazio sličnih razmišljanja u ondašnjoj teologiji.

Konstitucija *Lumen gentium*, kao uostalom i drugi koncilski dokumenti, s mukom se radala i na sreću nije rezultat unaprijed pripremljenih gotovih rješenja i usko zadanih teoloških okvira. A zaista je bilo takvih pokušaja njezina nametanja koji su dolazili iz neosjetljivosti za znakove vremena (*aggiornamento*) i zatvorenosti poticajima Duha. No gotovo svi predloži pripremljenih komisija već su tijekom prvih plenarnih rasprava na Koncilu uglavnom temeljito izmijenjeni ili pak odbačeni kao posve neprikladni. Takav neočekivani i nepredvidivi obrat jasno je svjedočanstvo inovativne snage životvornog Duha Božjega u Crkvi unatoč nedvojbenu slabostima, brojnim nedostacima i manjkavostima njezinih pripadnika. Ono što je svoj misaoni izraz našlo u konačnim tekstovima, nastalo je u živom i otvorenom koncilskom procesu kao plod dijaloga te tijesne i plodne suradnje između biskupa i teologa u njihovu zajedničkom traženju istine. Toj prokušanoj stečevini novoga stila i suradnje teologa i pastira u pokoncilskom vremenu nažalost ne pridaje se uvijek dužna pozornost. Prvi put na jednom crkvenom saboru nije raspravljano samo o pojedinim pitanjima crkvenoga nauka i vjerničkog života nego o cijelom kompleksu eklezioloških tema, što je zacijelo golema novost u dosadašnjoj učiteljskoj praksi. Povrh toga koncilskoj je ekleziologiji uspjelo sintetizirati kako patrističku misao tako i spoznaje srednjovjekovne i najnovije nauke o Crkvi.

Općenito je prihvaćena ocjena da saborsko shvaćanje Crkve, osobito ako se ima u vidu prvi predloženi nacrt, koji je bio izrađen u duhu i stilu tradicionalne teologije, znači snažan teološki iskorak. Nakon brojnih istraživanja, interpretacija i ocjena koncilске ekleziologije te njezina razvoja proteklih desetljeća s pravom se može govoriti o pravom ekleziološkom zaokretu koji je na Koncilu učinjen. U vezi s tim valja spomenuti ponajprije dva istraživačka projekta koja su značajno potaknula sustavno proučavanje i vrednovanje koncilskih dosega, onih ostvarenih kao i onih još nedovoljno proučenih. Talijanski teolog Giuseppe Alberigo je većom skupinom međunarodnih suradnika izdao povijest Drugoga vatikanskog sabora (*Storia del Concilio vaticano II*) u pet svezaka, koja je prevedena ili se još prevodi na desetak svjetskih jezika. U njoj se dublje poznavanje Koncila, njegova tijeka, nakana i značenja ne crpi samo iz onoga što je ušlo u njegove tekstove kao

konačne rezultate nego se koncilski proces rasvjetljuje iz dosad nedostupnog mnoštva arhivske građe i brojnih pripremljenih prijedloga. Drugi je projekt Herderov komentar Drugoga vatikanskog sabora (*Herders Theologischer Kommentar zum Zweiten Vatikanischen Konzil*) u izdanju skupine poznatih njemačkih teologa koje predvode Peter Hünermann i Bernd Jochen Hilberath iz Tübingena. Taj niz, iz kojega su u međuvremenu objavljena tek prva dva sveska, želi uoči njegove četrdesete obljetnice pružiti kritičku bilancu dosadašnjeg ostvarenja koncilskih ideja u teologiji i životu Crkve.

U teološkim krugovima općenito se prihvaćalo polazište da je ekleziologija u *Lumen gentium* zapravo kompromis ili mješavina između snažno juridički naglašene ekleziologije koju je zastupala manjina te *communio*-ekleziologije koju je na Saboru zastupala većina otaca. Takvu je ocjenu svojedobno prvi iznio talijanski isusovac Antonio Acerbi. Zaista se ne može poreći da na različitim mjestima očigledno postoje spomenute suprotnosti dviju eklezioloških koncepcija. Ipak Peter Hünermann takvo polazište smatra jendostavno preuskim za ispravno vrednovanje saborske nauke o Crkvi (Hünermann, *nav. dj.*, II, 549-556). On s pravom drži da se tekst konstitucije *Lumen gentium* ne može svesti na jednu ideju niti pravo razumjeti od jedne slike ili pojma. U njemu postoji pluralnost aspekata, više misli vodilja koje nisu svedive jedna na drugu nego se međusobno nadopunjuju. Zapravo, koncilaska ekleziologija posjeduje različite dimenzije, njezina je struktura višedimenzionalna. Polazeći od ove temeljne značajke moguće je, prema Hünermannu, uočiti brojne inovacije, ali i njihove nedorečenosti od kojih ću ovdje spomenuti samo neke.

Oslanjajući se na Sveto pismo i patristiku, Crkva se ponajprije opisuje kao otajstvo, njezino je porijeklo u Božjem vječnom naumu da sve ljude pozove u svoje zajedništvo. Iz perspektive povijesnog ostvarenja Crkva se označava kao sveopći sakrament u smislu konkretne institucije koja cijelom ljudskom rodu naznačuje i posreduje ono spasenje što ga je Krist ostvario. Ona ljude najtješnje povezuje s Bogom i međusobno, štoviše, odraz je zajedništva koje postoji u Troosobnom Bogu. Prvi put se jedan saborski dokument obraća ne samo katoličkim vjernicima nego cijelom čovječanstvu. U drugom poglavlju razvijena je teologija Božjega naroda. Crkva se karakterizira kao nova mesijanska zajednica koje je poslana svim narodima i prema kojoj su na mnogolike načine usmjerene različite skupine ljudi. No, ostaje da se tek razradi konkretna provedba i dublje sagledavanje ove zadaće Crkve u današnjim povijesnim i društvenim prilikama (ekumenizam, međureligijski dijalog).

Lumen gentium donosi bitnu inovaciju i glede shvaćanja crkvene službe o kojoj govori treće poglavlje. To je pitanje svojedobno izazvalo najburnije rasprave, no potreba daljnjih teoloških razjašnjenja i danas

je prisutna. Otvorena je mogućnost novoga određivanja odnosa između primata i kolegijalnosti, opće Crkve i pojedinih mjesnih crkava, sinodalnog i papalnog elementa u crkvenom ustroju, između općeg i ministerijalnog svećeništva. Međutim, čini se da temeljne teološke izričaje iz I. i II. poglavlja nije nimalo lako prevesti u institucionalne oblike crkvenoga života. Upravo na tom području najveći su zastoji i najslabiji pomaci u pokoncilskoj obnovi Crkve. Jednak je primjer i glede kolegijalnosti biskupske službe koja se deklarativno prihvaća, ali kod mnogih u dubini još uvijek prevladava slika biskupa kao "monarha" u njegovoj biskupiji pa se javljaju poteškoće i nedorečenosti kad se žele pobliže utvrditi oblici i karakter kolegijalnog djelovanja.

Poglavlje o laicima prvi je tekst u povijesti učiteljskih dokumenata koji tako jasno i cjelovito govori o dostojanstvu i zadaćama laika u Božjemu planu spasenja. Taj govor dijelom ipak idealizira vjerničke mogućnosti te ne donosi pravne okvire i institucionalne forme da laici svoja prava i zadaće u Crkvi mogu i ostvariti. U petom se poglavlju na nov način tematizira opći poziv na svetost u crkvenoj zajednici. Uočljivo je ipak da se govor o svetosti usredotočuje na individualnu svetost zanemarujući njezine crkvene i zajedničarske apsekte, njezin društveni kontekst i stanovito crkveno ozračje koje je potrebno za njezin rast. *Lumen gentium* potiče obnovu redovništva (šesto poglavlje) i sukladno tome nanovo promišlja srž redovničkog poziva u zajednici Božjeg naroda i u kontekstu pluralnoga modernog društva. Sedmo poglavlje opisuje zemaljsku putujuću Crkvu u živoj povezanosti eshatološke nade s proslavljenom i dovršenom nebeskom zajednicom. Posljednje poglavlje daje pomno uravnoteženi sažetak katoličke nauke o Bogorodici i njezinu štovanju, stavljajući mariološke izričaje u kontekst misterija Krista i Crkve i štiteći ih tako od jednostranosti i pretjerivanja.

Vratimo se početnom pitanju: Crkvo, što kažeš o sebi? Znamo li zaista danas nakon četiri desetljeća *Lumen gentium* kako je Crkva u tom dokumentu sebe izrekla i kakve sve promjene (duhovne, mentalne, strukturne) od nas i naših zajednica zahtijeva koncilski ekleziologija? Zadaća je teologije da nas na to uvijek iznova podsjeća, ali i da nas proročki opominje kako bi naš cjelokupni život i vjerničko djelovanje bili u skladu s temeljnim smjernicama koje je Koncil dao Crkvi.

Nediljko Ante Ančić